

ВЕРМАХТ І РАДЯНСЬКІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНІ в 1941–1945 рр.

Концентраційні табори вважаються своєрідним «фірмовим знаком» нацистів. В'язні, які потрапляли на «фабрики смерті», першочергово підлягали винищенню і, по суті, питання зводилося до того, як довго вони протягнуть за колючим дротом.

Ідея створення концентраційних таборів не є німецьким винаходом. І англійці під час боротьби з бурами, і більшовики в період Громадянської війни також закривали за колючим дротом не просто ворогів, але й усіх своїх потенційних противників. Однак і ті, і другі дивилися на ці табори, як на тимчасове явище. А нацисти довели їх до своєрідного завершення.

Жорстокі умови утримання радянських військовополонених були викликані ідеологічним неприйняттям фюрером Третього рейху Гітлером комунізму і прагненням до розширення життєвого простору, під які підводилась формальна основа – Радянський Союз не визнав Гаазької конвенції 1907 року і відмовився приєднатися до Женевської конвенції про військовополонених, яка завершувала і збирала воедино положення Гаазьких правил, що, на думку фюрера, дозволяло Німеччині, яка раніше підписала обидві угоди, не регламентувати умови утримання радянських військовополонених цими документами [2, с. 238]. Насправді, Гаазьку конвенцію Радянська Росія визнала ще в 1918 р. (як угоди про Червоний Хрест), а Женевська конвенція, так і не підписана СРСР, регламентувала ставлення до військовополонених незалежно від того, чи підписали її країни-противники чи ні.

Основною причиною жорстокого ставлення до радянських військовополонених у полоні була нацистська теорія про расову неповноцінність слов'ян, зокрема російських, які сприймалися нацистами як «маса расово-неповноцінних, тупих людей» [1, с. 45].

Расова ненависть гітлерівців посилювалася ідеологічним неприйняттям комунізму. Фюрер на нараді вищого командного складу вермахту 30 березня 1941 заявляв: «Комуніст ніколи не був і ніколи не стане нашим товаришем. Мова йде про боротьбу на знищення». «Політичні комісари є основою більшовизму в Червоній Армії, носіями ідеології, ворожої націонал-соціалізму, і не можуть бути визнані солдатами. Тому, після полону, їх треба розстрілювати» [2, с. 7].

Слід зазначити, що в перші місяці війни проти Радянського Союзу радянських військовополонених не відправляли на територію рейху, побоюючись поширення комунізму серед німців. І тільки тоді, коли в таборах для військовополонених спалахнули масові епідемії, а економіка Німеччини відчула нестачу робочих рук, Гітлер дозволив відправляти полонених до Німеччини.

Починаючи з 1943 р. німецьке командування стало формувати «робочі батальйони». Експлуатація колишніх радянських військово-службовців і викрадених на роботу в Німеччину «східних робітників» була безмежна: німецька влада широко використовували робочі команди на вантажно-розвантажувальних роботах у портах і на залізничних станціях, на відновлювальних роботах, на різних важких роботах на підприємствах вугільної промисловості, у чорній і кольоровій металургії. Закони, які регулюють працю в робочі та недільні дні, свята, нічний час і т.д. на них не поширювалися. В одному з розпоряджень наполегливо нагадувалося, що «підвищення продуктивності праці військовополонених можна домогтися скороченням норми видачі продовольства, покараннями, здійснюваними армійськими інстанціями. Якщо хтось із східних робітників почне знижувати продуктивність праці, то до нього буде застосована сила і навіть зброя» [1, с. 38].

Радянські військовополонені масово вмирали в німецьких таборах, особливо у збірних таборах, в яких вони містилися в перший час після полону, від виснаження в результаті убогого харчування. Крім того, нерідко їх цілеспрямовано знищували. Прагнучи до масового знищення радянських військовополонених, влада нацистської Німеччини прирікала солдатів Червоної Армії на вимирання від голоду та інфекційних захворювань, не надаючи їм ніякої медичної допомоги.

Встановлено, що першим масовим знищенням в концентраційному таборі із застосуванням отруйних речовин було винищення саме радянських військовополонених [2, с. 192].

Кількість військовополонених, що потрапили в полон, довгий час є предметом дискусій, як в російській (радянській), так і в німецькій історіографії. В 1990-ті роки в Росії відбулося не тільки відкриття доступу до матеріалів і документів, раніше секретних, але й почався діалог між істориками різних країн. Результатом такого діалогу стало проведення низки великих міжнародних конференцій та видання колективних праць з історії військового полону.

За даними Міністерства оборони РФ, опублікованими в 2005 р., під час Великої Вітчизняної війни всього в полон потрапили 4559000 радянських військовослужбовців [1, с. 61]. Німецьке командування в офіційних даних вказує цифру в 5 млн. 270 тис. чоловік [2, с. 304].

Список використаних джерел:

1. Ерин М. Є. Радянські військовополонені у нацистській Німеччині 1941–1945 рр. Проблеми дослідження / Ерин М. Є. – Ярославль, 2005. – 178 с.
2. Штрайт К. «Они нам не товариши...»: Вермахт и советские военнопленные в 1941–1945 гг. / пер. с нем. И. Дьяконова, предисл. и ред. И. Настенко. – М. : АНО «Русское историческое общество» – НП ИД «Русская панорама», 2009. – 480 с. – (Серия «Весь мир»).